

Előszó a magyar kiadáshoz

Van benne valami furcsa, hogy Martin van Amerongen író-újságíróat be kell mutatni a közép-európai olvasóknak – legalábbis ez volt az első érzésem, amikor felkértek, hogy írjak előszót ehhez a kiadáshoz. Hiszen nekünk, hollandoknak, akik hajlamosak vagyunk elfordulni Európától, és inkább a tengeren túlra, a távoli messzeségbe tekintenünk várakozón, Van Amerongen oly nagyon közép-európai. Régimódi öltönyeivel, konokul szerteszét álló hajával és finom, fémkeretes szemüvegével ő

képviselte köztünk a régvolt német költőket, a kávéházakat, a vég nélküli kávéházi beszélgetéseket arról, vajon Mozartot tényleg meggyilkolták-e, és ha igen, hogyan, kik és kinek a megbízásából. Mindazonáltal, amikor újraolvastam a *Füstölgést*, könyvalakban megjelent utolsó írását, rá kellett jönnöm, hogy Van Amerongen tulajdonképpen töről metszett holland. El tudom képzelni, hogy ennek a könyvnek a fordítója sokszor a haját tépte, míg sikerült az eredetihez méltó ékes magyar nyelvre átültetnie a sok hollandoknak szóló rejtett utalást.

Martin van Amerongen (1941–2002) Amszterdamban született. Holland zsidó apja és német anyja alig volt hatással szellemi fejlődésére, leszámítva a pusztá tény, hogy egyi-

kük zsidó, másikkuk német volt. Van Amerongenék rövid ideig vidéken bujkáltak, így legalább testileg sértetlenül vészelhették át a megszállás időszakát. Martin van Amerongen 1962-ben az *Het Vrije Volk* című szocialista lapnál, annak is leeuwardeni fríz szerkesztőségénél kezdte újságírói pályáját. A bujkálás időszakát leszámítva, amelyről semmi emléke nem maradt, ekkor tartózkodott utoljára huzamosabb ideig Amszterdamban kívül. Az *Het Vrije Volk* pártlap munkatársaként bekerült a szociáldemokrata körökbe. Ezzel a politikai irányzattal aztán egész életében afféle se vele, se nélküle viszonyban volt.

1965-ben a *Vrij Nederland*nál kapott szerkesztői állást. Ebben az

időben igazi kitüntetésnek számított ennél a politikai hetilapnál dolgozni, amely a megszállás éveiben illegális lapként indult. Mint nagyon kritikus hangvételű és igényes kivitelű lap, amely általában csak alapos, jó stílusérzéssel megírt cikkeket közölt, a *Vrij Nederland* szálka volt a holland vezetés szemében. Van Amerongennek a szerkesztőség lett a második otthona, és nem volt olyan kérdés a lapkészítő műhelyben, amelynek a megoldásában ne segédkezett volna.

A hetvenes évek második felében Van Amerongen érdeklődése az újságírástól némileg az írás, a politikától a kultúra – különösen, ahogy ő fogalmazott, a „másik, jobb Németország hön szeretett kultúrája” – felé tolódott el. Cikkek hosszú sorá-

ban foglalkozott a klasszikus német – de nyugodtan mondhatjuk, közép-európai – kultúrával, s ezekből az írásokból aztán nemegyszer könyv lett. 1983-ban jelent meg *Isten hasbeszélője* címmel Richard Wagnerről írt életrajza. Ezt követte két év múlva *A matrac-sír*, Heinrich Heine életének fájdalmas utolsó évéről. Schnitzler-ről, Mozartról, Schubertről, Freudról, Bachról, Marxról és másokról szóló írások követték egymást szédítő tempóban. Van Amerongen megközelítésmódjára jellemző, hogy életrajz-íróként nemcsak hősének életútját mutatja be – magától értetődően korrajzba foglalva –, hanem a befogadástörténetet is, és az egészet nemritkán még Bayreuth-ban, Bécsben vagy Párizsban szerzett szemé-

lyes megfigyeléseibe is beágyazza. A Wagner-könyvből – igazi remekmű, amely angol fordításban is megjelent – természetesen sokat tanulhatunk Wagnernek és korának életéről és gondolatvilágáról, egyszersmind azonban a teljes tizenkilencedik és huszadik századi német kultúr-történetbe is bepillantást nyerhetünk. Egyike ez a mű a németországi antiszemitizmus történetéről írt legértőbb vizsgálódásoknak, és tanúskodik Van Amerongen érzékenységéről a téma iránt: habkönnyű olvasmány, komor felhangokkal.

1985-ben Van Amerongent ki-nevezték a kicsi, de annál befolyásosabb hetilap, a *De Groene Amsterdammer* főszerkesztőjének. Ezt a posztot egyetlen kisebb megszakí-

tással haláláig ő töltötte be. Ez a hagyományosan liberális hetilap a hetvenes években nagyon megsínylette az akkortájt divatos neomarxizmus előretörését, melynek következtében eluralkodtak benne a terjengős, rágós cikkek. Van Amerongen fényt, színt és könnyedséget vitt a lapba. Azt ugyan neki sem sikerült elérnie, hogy „a költő és gondolkodó hetilap”-ot ne fenyegetse folytonosan a megszűnés veszélye, de kétségtelen, hogy érkezésével a lap jóval emészthetőbbé vált.

2001 márciusában a főszerkesztő írására riadtan rezzentek össze a *De Groene Amsterdammer* olvasói. A cikk könnyed hangvételen indult. Van Amerongen elmesélte, hogyan találkozott gyerekként elő-

ször a halállal – egyik nénikéjét veszítette el. A folytatásban már keserűbb, karcosabb lett a hangja. Beszámolt róla, hogy néhány évvel korábban az ő ajtajukon is kopogtatott a halál, a felesége hunyt el. De csak most jött a feketelevés. Közölte: nyelvőcsőrákja van. Gyógyíthatatlan. Mindazonáltal igyekezett megnyugtatni olvasóit: a körülményekhez képest jól érzi magát. Csak a fiainak ne kellene elmondania. A szerkesztőséghez százszámra érkeztek a szívet melengető olvasói levelek. A CAN, a dohányzásellenes egyesület elnöke is rokonszenves hangot ütött meg levele elején. Kifejezte csodálatát a főszerkesztő lelkiereje és ékesszólása iránt. De még ha úgy is gondolta, hogy Van

Amerongen csak magának köszönhette a sorsát, akkor is lehetett volna egy szánakozó, jó szava, ahogy ő nevezte, „a dohányipar fizetett embeéréhez”. Éppenséggel ezzel is példát mutathatott volna a fiatalságnak.

Ennyi zelóta szívtelenség hallatán Van Amerongent elfogta a düh, és végül sikerült tökéletes választ adnia az elvakultaknak: ódát írt a dohányzásról, kirohanást intézett az élvezet- és életellenes fanatikusok ellen. Ez az elhatározás igazán felejthetetlen körülmények között született meg benne, egy vasárnapi csónakázás alkalmával a Vechten, egy amszterdami kávézó néhány törzsvendégének társaságában. A *jenever* megtette a hatását, kitűnő volt a hangulat, és Van Amerongen merész öt-

lettel állt elő. Ráadásul a gondolatot – szemben a legtöbb hasonló elhatározással – tett követte. Amikor néhány hónappal később megjelent a vékony kis kötet, Van Amerongent meghívták a holland tévé egyik népszerű talkshow-jába. Ott ült, bal öklében egy jókora havanna szivar, előtte az asztalon egy kupica *oude klare*, magas alkoholfokú pálinka. A betegsége okait firtató kérdésre vidáman azt felelte a műsorvezetőnek: „Fiacskám, az én rákomat nem a dohányzás okozta, hanem az ital.” 2001 őszét írtuk. A tévéstúdióban ma már tilos a dohányzás és az ivás.

Amszterdam, 2005. szeptember

Jan Metz